

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LÓRA

XXXII. ÉVFOLYAM IV.

2023/4. SZÁM

HOSSZÚ
ÚTON
**KORNISS
PÉTERREL**

TATA
TÁNCOLTAT

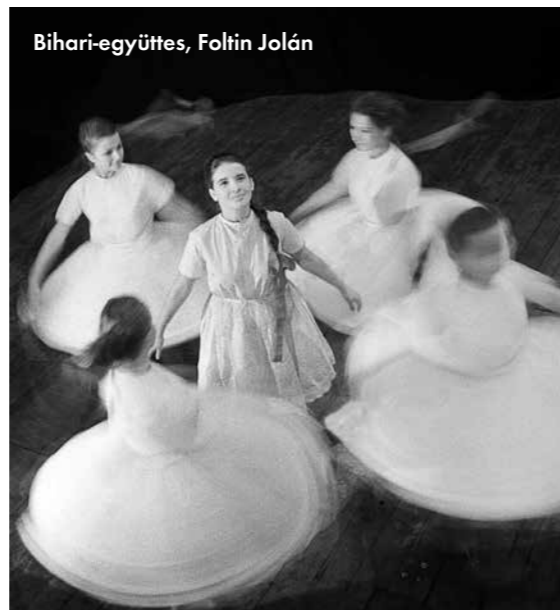
**TÁNC
ÉS
KÉP**

Bihari-együttes: Aska és a farkas,
szólótáncos Foltin Jolán

Bihari-együttes, Foltin Jolán

Betlehemes, szólótáncos Foltin Jolán

SZAKONYI KÁROLY

TÁNC ÉS KÉP

Ne higgyék, hogy felelőtlenül bánok a szavakkal, amikor csodát említek, mert valóban két csodás életpályát tárunk az olvasó elé!

Hiszem, hogy a gondviselés, a világ ügyeinek elrendezője minden időkből kiválasztja azokat, akik elvégzik a fontos dolgokat. Véletlennek tűnhet, ha valaki rákerül valamely pályára, esetlegesen, mert pillanatnyilag helyettesíteni kellett egy embert, vagy mert, bár ismeretlenül, de éppen őt kérték meg egy munkára. De nem! A pályák az eleve elrendeltetés következményei.

Lett volna-e a magyar néptáncnak olyan zseniális koreográfusa, atyamestere, mint *Novák Ferenc – Tata* –, ha az üzemi szakszervezetes nem kéri fel mint a gyár fiatal dolgozóját, hogy foglalkozzon a kultúr csoporttal, ahol néptáncosok is voltak, s minthogy az egyik megsérült, ő ugrott be helyette? Előtte soha nem táncolt, ám attól fogva egyenes út vezetett a táncműveléshez. És fotózta volna-e *Korniss Péter* az erdélyi és a magyarországi táncművészeket, ha Tata nem az ő képét látja meg a *Muzsika* című lapban? Ezek bizony a sors parancsolatai voltak, hogy létrejöhessen az a közös munka, ami a jelennek mutatta és mutatja be, valamint a jövőnek menti a feledéstől az erdélyi (széki) és magyar paraszti világot képekben és táncban, világraszóló fotókon és koreográfiákban.

Novák Ferenc Tata és Korniss Péter szövetsége több mint fél évszázados. Ebben a két emberöltőnyi időben nagyot fordult a világ meg a történelem. De ezek az évtizedek ott vannak a fotókon, és ott vannak a táncokban. Az emberarc állandó, ha változtak is a körülmények, ha az iskolás gyerekeknek nem is kell már bokáig érő sarat taposva másfél órát gyalogolni az iskolába (és ugyanannyit vissza), ha már villany világít, és nem petróleumlámpa, ha sem görnyedve kapálni, sem verejtékezve kaszálni nem kell, s autón járnak, nem szekéren, azért a lányok, menyecskék arcán a szépség, az öregeken a ráncok, a megtörtség olyan, mint régen, még ha az öltözet más is, ha eltűnőben is a széki viselet, és más a nóta, meg más a fiatalok kívánsága.

Ők ketten Bartók szellemi utódjaként mentették, mentik a magyarság szellemi értékeit. Egyikük a táncok gyűjtésével, színpadra formálásával legalább annyira fontos küldetést teljesített, mint a népdalokkal Bartók Béla és Kodály Zoltán, másikuk pedig az élet pillanatait varázsolja örökkévalóvá. Elválaszthatatlanok eredményeikben, barátságukban. Tata most kilencvenkét éves, a Nemzeti Táncszínházban nagy ünnepség keretében újra láthatta a közönség legszebb művei közül önálló esten a *Forrászöveg*ket, ezt a gyönyörű, megrendítő balladát a szerelemről. És ámulattal hallgathatta Tatát az életéről, a munkájáról, művészetéről, nemzetközi sikereiről mesélni.

Korniss Péter öt évvel fiatalabb, ez az esztendő tehát nem kerek évforduló, mégis nagyszabású összegzés az a fantasztikusan gazdag, most megjelent képes album, amely felöleli a pályát, a széki világ alakulását és a paraszti sorból munkássá lenni kényszerült életét.

Ebből a két hatalmas és zseniális életműből állítottuk össze a lap különszámát, tisztelegve ezzel *Novák Ferenc Tata* és *Korniss Péter* előtt. A nemzet művészei ők, műveik pedig a nemzet kincsei.

„A nemzet
művészei ők,
műveik pedig
a nemzet
kincsei.”

(Szakonyi Károly Novák Tatáról
és Korniss Péterről)

Amszterdamban,
a Nemzetközi
Folklór Táncszínház
főpróbáján, 1981

Télüző
kormozás
Mohán, 1970

Apák és fiúk
a Balatonnál
Korniss Edittel,
1982

Tata
otthonában,
1983

A Bihari-együttesben
Tata, Korniss Edit
és Péter
(A. Clemens felvétele)

Novák és Korniss
a könyvpremierén
a Nemzeti
Táncszínházban,
2023

JÓZSA ÁGNES

TATA TÁNCOLTAT

A Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas magyar koreográfus, rendező. Neve fogalom, és kilencvenkét évesen is „energiabomba”. Másfél órás előadást tart tánc történetből, néprajzból, mert egész életében a tudását is megosztotta. *Novák Ferenc Tata* majd hetvenévesi koreográfusi működése alatt számtalan, nemzetközileg is díjazott koreográfiát alkotott, és sok-sok film és színházi előadás mozgásvilágának megteremtője. Nem egy közülük több nemzetközi sikert aratott, például a *Kőműves Kelemen*, (Pesti Színház), a *Csiksomlyói passió* (Nemzeti Színház), de ő jegyzi a királydombi *István, a királyt* is, amely az ország minden sarkában ismertté tette nevét. Sok minden kivételesen tud. A kivételesek közé tartozik, hogy képes több száz embert egymaga egyforma mozgásra, táncra bírni. Igen, a Királydombon csak kétszázat, a szegedi Dóm téren már négyszázat, kilenc nyelven beszé-

lőket, és 1985-ben a Hősök terén nyolcezer középiskolást, akik a hatvan iskolában elsajátított széki négyest egyszerre táncolták. Egy kis szakszervezeti táncgyűttesből külföldi színpadokon sikert arató táncgyűttest formált, majd a *Honvéd Együttes* előadásaival sorra aratják a sikereket. Bejárta a világot. Évekig tanított Amszterdamban. Nagyra becsülték a kortárs tánc világformálói: Maurice Béjart, Pina Bausch, Birgit Cullberg. Általa a közép-európai folklór kincs – ahogy tette Bartók és Kodály a zenében – sorsokat és történeteket is felmutatni képes színpadi élménnyé vált, megújulást adó életerévé. Mindent megosztott, s tanítványait is arra biztatta, hogy merjék vállalni magukat, merjenek szólani a világról. A szépséget és az emberiség fölhalmozta kulturális kincseit meg kell osztani, az mindenkinek kijár, akár honnan jöttek, városból, faluból, szegénységből, gazdagságból, zártaságból és nyitottságból. Jussa az minden megszületettnek.

Novák Ferenc Tatánál járva

Forrószegiek – Csiksomlyói passió – István, a király – és a többiek

– Sokféle összetételű családban nőttem föl, ahol természetes volt, hogy nem néztük, kinek milyen a származása. A Novák család dicsőszenmártoni, amelynek tagjai az 1600-as évek végén futottak a vallási tolerancia felé valahonnan Morvaországból. Novák nagymama szamosújvári magyar örmény. A vegyes összetételű családba öt gyerek született, édesapám volt a legidősebb. A legfiatalabb közülük Loli néni, aki Trianon után egy romániai göröghöz ment feleségül. Nagyszerű családban nevelődtem, föl sem merült, hogy bárkit is megkülönböztessünk. Szüleimnek határozott véleményük volt, és nyitottak voltak, nem érdekelte őket a hatalom. Amikor a bécsi döntés utána a magyarok bevonultak, apám kapott a román igazságügyi minisztériumtól táviratot, hogy magasabb beosztással Kisinyov

lesz az új állomáshelye. Őt ez nem érdekelte, maradt. Amikor a magyarokkal együtt bejött a zsidótörvény, föl voltak háborodva, és nem engedelmességek. Elhurcolásukig járt édesanyámhoz Sáli, a varrólány. Amikor pedig a magyar tanító hátraültette padtársamat, hogy egy fuvaros fia nem ülhet egy igazgató fia mellett, akkor anyám bement és protestált. Ha az ember egy ilyen családban nő föl, akkor természetes, hogy így vélekedik felnőttkorában is. Táncosként pedagógusnak is kellett lennem, s föl sem merült, hogy ember és ember között különbséget tegyek. Én úgy éreztem, hogy így kell viselkednem. Dolgoztam, tanítottam, és megpróbáltam minden jót beleplántálni a tanítványaimba, és amikor láttam, hogy tehetséges, akkor hagytam dolgozni.

– *Tánc lett az élete. A tánc az honnan jött?*

– Nagyon későn, tizenkilenc éves koromban kezdtem el táncolni. Ma már ilyesmi elképzelhetetlen. Nem vettem föl az egyetemre, mert rossz káder voltam, s akkor műszaki gyakorlatok lettem a vegyiparigép- és radiátorgyárban. Behívatott a szakszervezeti titkár, hogy ott vannak a faluról az átképzősök – általános iskolai végzettséggel, egy év alatt képezték ki őket szakmunkásnak –, foglalkozzam a kulturális életükkel. Szerveztünk hát mindenféle művészeti csoportot, néptáncost is. Én nem táncoltam, csak szerveztem. Sztálin elvtárs születésnapja műsora előtt az egyik fiú lábára ráesett valami vas, s én ugrottam be helyette. Aztán az építőkhöz jártam, de csak a társaság kedvéért. Molnár István akkor tanította nekik a székely verbunkot. Mondtam, ezt én is tudom a csiki fiúktól, úgy tanultuk és úgy hívtuk, hogy

Jelenet a *Kőműves Kelemen* előadásából, Pesti Színház

Csiksomlyói passió, Nemzeti Színház

Jelenet az *István, a király* királydombi előadásából

Fotó: Lyukasóra folyóirat archívuma

Tata zenét gyűjt Széken, 1967

Honvéd Együttes: Szatmári csárdás, 1974

Gyűjtőkörúton Erdélyben, 1972

hülyülés. Megmutattam. Hát így kezdődött... Akkor még két év volt a katonaság, és ott is alapítottunk néptáncsoportot. Akik már régebb óta táncoltak, nem tudtak megegyezni, hogy mit is tanuljunk, akkor rendet vágtam, mert különben mehettünk volna ágyút pucolni. Sikerült két vagy három olyan számot összekalapálni, hogy megnyertük a hadseregersenyt. Katonatársaimmal, Boros Gézával és Lődör Ernővel elhatároztuk, ha leszerelünk, együttest alapítunk. Boros Géza szakreferens lett a Helyiipari Dolgozók Szakszervezeténél – a kéményseprők és a házmesterek is ide tartoztak –, és bármilyen kicsi is volt a szakszervezet, volt négy néptáncgyűttesük, s mi lettünk a bázisgyűttes. Így alakult meg 1954-ben a *Bihari János Táncgyűttes*.

– Akkoriban dívott a *revü felé hajló szovjet mintája a színpadon táncolt néptáncnak. A Bihari már a kezdetekkor egészen másféle táncvilágot nyitott.*

– Amit én akkor gondoltam erről: kell valamit mondanom azzal, amit csinálók. Nem akartam utánozni, lemásolni az eredeti táncok adatközlőit. Azt tudtam jól, hogy rendkívül fontos tökéletesen megtanulni a tánc anyanyelvét. De ha már megtanultam, és van egy táncos anyanyelvem, akkor nem szabad kimaradnom abból, amit a kortárs írók, filmesek, zenészek képzőművészek csinálnak. Ha kimaradok, akkor az egész szakmám kimarad. Ehhez az elképzeléshez szerencsére találtam partnereket. Nekem van mondanivalóm a világról. Ám a szakmabeliek – és ez nem politikai kázus volt, hanem szakmai – engem nem fogadtak be. Jött a rendelet, hogy csak az vezethet csoportot, akinek működési engedélye van. Meg szerettem volna szerezni, de 1955-ben elutasítottak mondván, „téveszmém” vannak a táncról. Szerencsére Poór Anna, a táncosztály vezetője, nagy műveltségű, kitűnő asszony, beíratott tanfolyamra. Ott is piszkáltak, hogy miért akarok én verbunkfantáziát Bihari János emlékére, meg táncot Bartók Mikrokoszmoszára, de én kitartottam. Szerencsére 1956-ban csatlakozott Szigeti Jolán, Györgyfalvai Katalin, majd Foltin Jolán, akik ugyanezt gondolták, és megalapítottuk ezt a táncszínházi világot.

– Ehhez el kellett sajátítaniuk az autentikus táncnyelvet.

– Igen, mi legalább úgy tiszteltük az eredeti táncanyanyelvet, mint a többiek. Én nem voltam olyan nagyon jó táncos, de megtanultam mindent. Hogyan legyünk táncírók, ha nem tudjuk a nyelvet? Tudtuk a nyelvet, csak ezt a nyelvet, ha kellett, úgy „csavartuk ki”, ahogy a tematika kívánta, amiről szólni akartunk.

– Az eredeti anyaghoz gyűjteni is kellett...

– Akkor Poór Anna a szárnyai alá vett, a néprajzi osztály vezetője pedig Muharay Elemér (1901–1960) volt. Ő volt az, aki 1936-ban külföldi úttjáról hazatérve létrehozta a Művész Stúdiót azzal a céllal, hogy Bartók és Kodály szellemében megújítsa a táncot, s

1938-ban elindította a faluszínpad mozgalmát. A Népművészeti Intézetben – 1951-től '57-ig működött, majd '57-től 1986-ig ez lett a Népművelési Intézet – ott voltak a fiatal néprajzosok, akikkel összebarátkoztam: Borbély Jolán, Martin György, a Pesovár testvérek, Ernő és Ferenc. Muharay Elemér pedig azt mondta: „Koma, miért nem jár maga gyűjteni?” És elküldött Martinékkal, hogy megtanuljam a gyűjtést. 1956 után végre elmehettem egyetemre, Muharay és Poór Anna javaslatára Ortutay Gyula és Dömötör Tekla fölvettek néprajz szakra. Csak nappali tagozat volt, én pedig meg kellett élnem, úgyhogy külön miniszteri engedéllyel nappal egyetemre, esténként pedig dolgozni jártam.

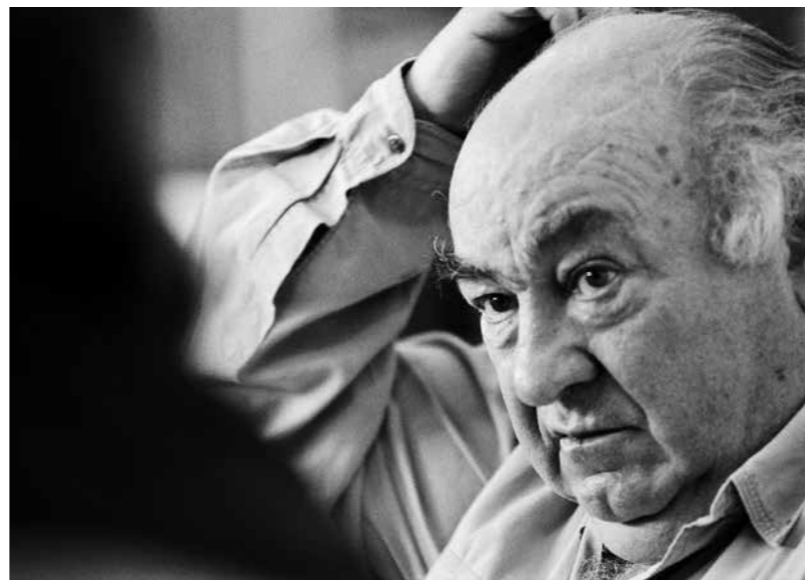
– És a Bihari-táncgyűttes?

– Fontos volt nekem. Dolgoztunk, tudtuk az autentikus táncanyagot, és erre fantáziáltunk. 1958-ban Szigeti Radnóti verseire koreografált, én pedig készítettem egy *Magyarországi román táncok* táncballadát. Ezt megnézte Szentpál Olga mozgásművész, tánctanár. Szentpál Olga és férje, Rabinovszky Máriusz köre vette rá 1927-ben a két fiatal néprajzost, Gönyey Sándort és Morvai Pétert arra, ha követni akarják Kodály, Bartók és Vikár Béla útját, akkor egyetlen lehetőségük, hogy felvevőgéppel elindulnak táncokat gyűjteni. Mozdoképet készítették, a hangot gramofonra vették, és mi tőlük láttuk a tizenkilencedik század végi mozgását, a tizennyolcadik század végi táncformákat. Szentpál Olga, miután megnézte az előadásunkat, megkérdezte, hogy hol ismerkedtünk meg az orkesztkával. Mi azt sem tudtuk mi az. „Das ist die echte elementar gedank.” Ez az igazi elemi gondolat... Igen, bár amatőr együttes voltunk, a közönség szerette a táncainkat.

– *Hogy hogyan lehet tömegeket mozgatni, azt is meg kellett tanulnia...*

– Muharay Elemért 1957-ben megbízták, hogy Gyöngyösön rendezzen egy nagy szüreti táncmulatságot. Nyolc-tíz falu táncosait mozgósították. Muharay azt mondta „Koma, maga lesz a koreográfus!” Mondtam: „Elemér bácsi én ilyet nem csináltam, nem tudom, hogyan kell ennyi ember közt rendet teremteni.” Megmutatta. Sokat köszönhetek Elemér bácsinak, többek között azt is, hogy bevitt egy ilyen tömeges dologba, ami jól sikerült, olyannyira, hogy amikor Szegeden is sok embert kellett mozgatni, akkor az már természetes volt. Biztatott, hogy járjak gyűjteni. 1956 nyarán kijött egy rendelet, hogy személyi igazolvánnyal lehet Romániába utazni, no, mi akkor fölültünk a vonatra, s mentünk Kolozsvárra. Nagypám már ott lakott. Azt mondta a nagybátyám, hogy ha gyűjteni akarok, akkor menjek ki a Széchenyi térre, mert ott minden csütörtökön összejönnek a székiek. Fantasztikus élmény volt, füttyszóra táncoltak! Akkor úgy gondoltam, hogy még az évben visszajövök, de csak 1958-ban tudtam visszajutni. Martin György ajánlotta, hogy vigyem Lajtha László

Tata, 2005

A Szegedi Szabadtéri Játékokon rendezés közben, 1980-as évek

Disznótoron Acsán a Bihar-együttes tagjaival, 1982

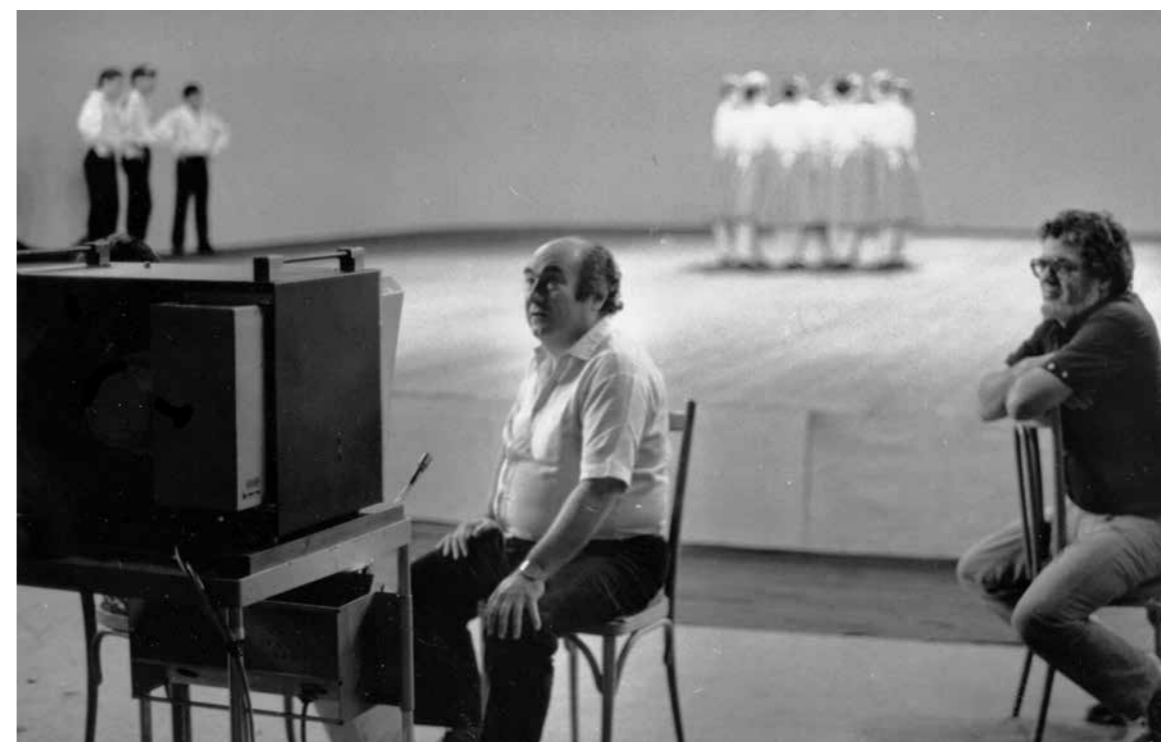
Habsburg Ottó látogatóban a Honvéd Együttesnél, 1989

A Műcsarnokban, Korniss Péter kiállításán: Göncz Árpád és Kányádi Sándor Novák Tatával, 1998

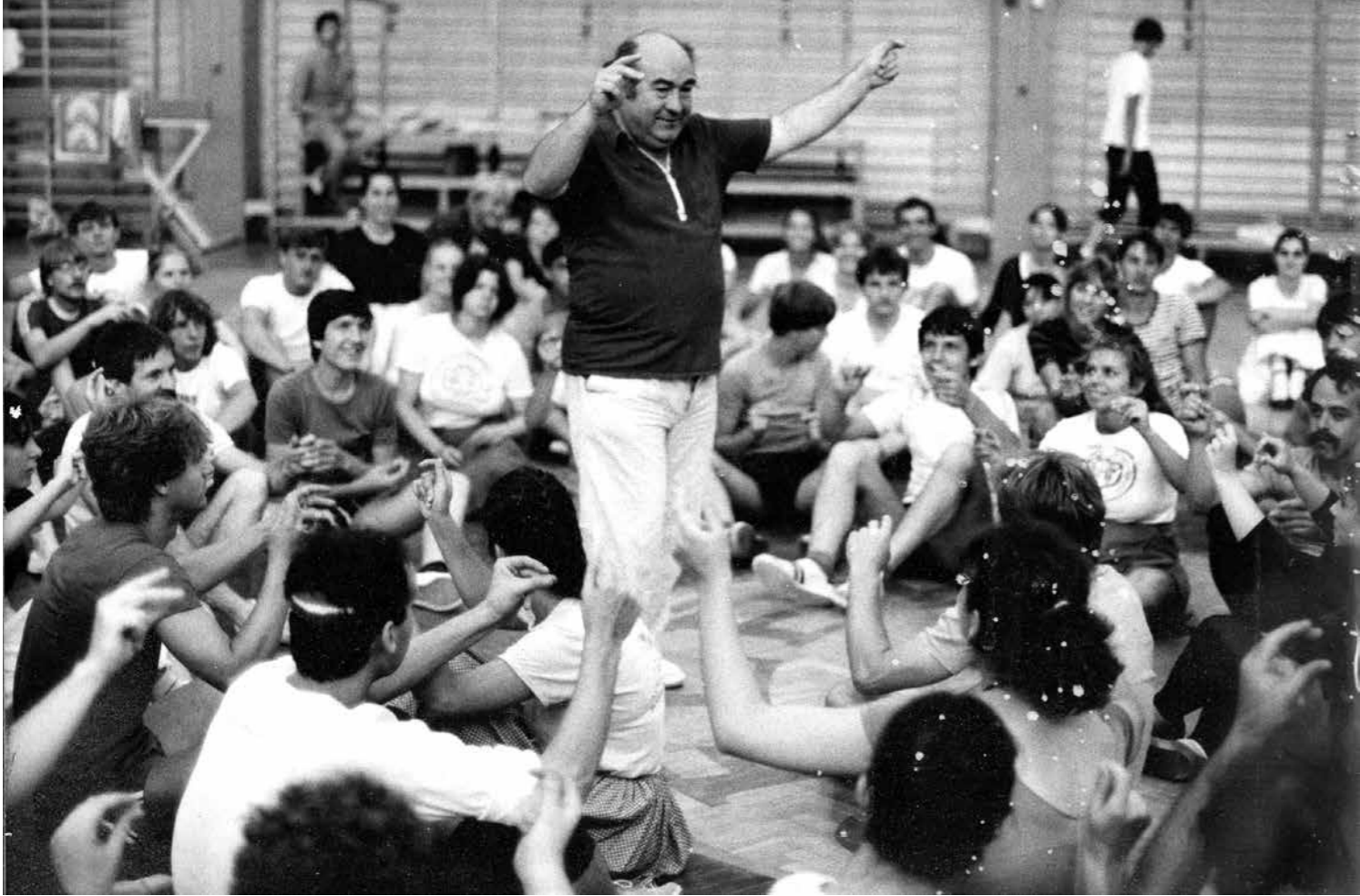

Foltin Jolán, Korniss Edit, Novák Eszter és Novák Péter, 1983

A Nemzetközi Folklór Táncszínház tévéfelvételén, 1984

Tata egy szegedi próbán, 1963

Edzőtáborban a Bihari-együttessel Keszthelyen, 1968

Pina Bausch
Tatával, 1998

Tata
Szegeden
táncoltat,
1983

Bölcsőtől a koporsóig,
tévéfelvétel, 1967

Disznótör Acsán
Novák Péter, Tata
és Korniss Gyuri, 1982

Próbán
a Honvéd
Együttesnél

széki zenegyűjtését. Hónom alatt a könyvvel Bonchidáról fölgyalogoltam az innen csak kilenc kilométerre levő Székre. Szerencsém volt, Zólyomi Gyula iskolaigazgató egy pillanat alatt megértette, hogy mit szeretnék, s már aznap este föl vitt a felszegi táncházba. Lenyűgöző volt, hiszen egy kétszáz évvel azelőtti világra csöppentem. Villany nem volt – az csak 1974-ben ért el oda –, petróleumlámpa fényénél, eredeti viseletben táncoltak. Akkor kezdtem az egyetemi éveimet, s elhatároztam, hogy a szakdolgozatot Székéről fogom írni. Nem táncalkatani dolgozatot írtam, hanem a tánc közösségi szerepéről Széken, mert az izgatótt. Azt tapasztaltam a gyűjtéseim éve alatt, hogy ebben a faluban a tánc az életükben mindent meghatározott. Megértettem, hogy van egy iszonyatosan szigorú szabályuk: utcák között nem lehet házasonni. Három utca van, a fiatalok ismerik is egymást, a fiúk át is járhatnak a másik utca táncházába, de a lányok nem. És amikor az aprók táncába gyerekkorukban bekapcsolódnak, akkor már tudják, hogy ki az a négy-öt nem rokon, akik közül párt választhatnak. 1904-ben történt egy tragédia, egy széki Rómeó és Júlia, abból született a *Forrószegiek* koreográfiám. Külföldön is nagy sikere lett. Később is maradtam gyűjteni a Mezőségen. Kodály és Bartók járt ezen a tájon, de ha nincs Trianon, akkor biztosan sorra kerül. Balladákban, táncban fantasztikus a Mezőség, nemcsak a magyar, de a román népzene is. Kitűnően tudnak egymással táncolni. Átjártak egymás táncházába, szó nem volt akkor ellenségeskedésről. Együtt táncolni nyitott késsel nem lehet. Táncolni nyitott késsel nem lehet. Gyönyörű jeleneteket láthattam! Bevonuló katonák az állomás két végén, két bandával táncoltak, úgy búcsúztak. Miután román iskolába jártam, románul is tudtam gyűjteni. Természetesen jártam másfele is, de a Mezőség volt a meghatározó. Mindez az élmény beépült a koreográfiáimba is. Ortutay és Dömötör Tekla is nagyon szerette volna, ha bent maradok az egyetemen, de talán most már az égből megbocsátják, hogy nem tudományos dolgozó lettem.

– Volt mindig együttese, és a különböző beállítottságú emberekkel megtalálta hangot, nemcsak a fiatalokkal, hanem rendezőkkel, különböző közösségek vezetőivel is.

– Azért nem volt olyan könnyű a Honvédnél. Amikor először táncvezető voltam, 1964–1975-ben, beadtam egy forgatókönyvet, az *Aska és a farkast*, amelyet Ivo Andrić meséje alapján komponáltam. Elutasították. Ezt aztán a Biharival megcsináltam, és nemzetközi nagydíjat nyert. A Honvédot otthagytam, s a Szegedi Nemzetközi Néptáncfesztivál művészeti vezetőjeként dolgozhattam tovább. Szerencsém volt, mert a holland nemzetközi néptáncszínház igazgatója látott egy produkciót, és meghívott. Élete végéig a barátom maradt. Először ott egy huszonöt perces szívet csináltam, ami nem

volt nehéz, mert az itthoni legjobb darabjaimból állítottam össze. Nagy siker lett, és nagy barátság! Hét évig maradtam.

– Dolgozott Hollandiában, és a Biharit sem hagyta el. A saját táncszínházi koreográfiái mellett egyre több külső színházi munkája született.

– Szigeti Károly a 25. Színházhoz került, én pedig úgy kapcsolódtam először a Vígyszínházhoz, hogy volt Zalaegerszegeen egy kamara-néptáncfesztivál. Dramatikus kategóriában is volt verseny, s arra én egy *Kömvés Kelemen* vittem. Hat szereplő lehetett a színpadon, s én kitaláltam öt fiúval és egy leánnyal a balladát, meg azt, hogyan lehet az asszony befalazását színpadon megjeleníteni. Ezt látta Marton László, s hívott, hogy készülnek színpadra vinni Szörényi–Bródy rockballadáját. Akkor már nem kellett sokat kint lennem Hollandiában. Három hónapon át tudunk tanítani, és ebbe már a tízéves Péter fiam is besegített. Nagy siker lett a *Kömvés Kelemen* a világfesztiválon Franciaországban, Nancyban. Tadeus Kantor rendezése nyerte ugyan a nagydíjat, mi pedig mögötte a közönségszavakkal. Passiót a Bihariban is csináltam, ezt Kazantzakis *Akinek meg kell halnia* című művéből. Összefutottam az utcán Kerényi Imrével, akivel dolgoztam már többször, ő mesélte, hogy a Csiksomlyói passiót készülni. Már megrendelte hozzá a barokk zenét. Eljött, megnézte a mi passiónk próbáját, s tapasztalhatta, hogy a zenében és folklórban zseniális passiótörédek vannak. Erről ő nem tudott, s elváltunk. Reggel hatkor csöngött a telefon, hogy egész éjjel nem aludt, mert döntött, folklórból kell megcsinálnunk a darabot. Jöjjenek el Rossa László zeneszerzővel, és csináljuk meg együtt a darabot. Kitaláltam egy mozgásformát, minden gesztust, járást beállítottam. Ezt Kerényi örömmel elfogadta. Nem a koreográfia volt a lényeg, hanem a magatartásforma. Csodálatos előadás született, sok helyütt előadtunk aztán a világban. Akkoriban volt Rómában a szent-év, ahova több passiót is meghívtak, a mienk aratta a legnagyobb sikert.

– Visszatért a Honvéd Együtteshez. Koreográfiái újabb nemzetközi sikereket hoztak, a Ludas Matyi énekes táncjátékot a Holland Táncszínház is műsorára tűzte. Az István, a király (1983), majd a József és testvérei és Szarvassá változott fiú (1985) *Markó Ivánnal és a Győri Balettel óriási sikert aratott. Tudom, tiltakozik, hogy a magyarországi táncművelés az ön műve, de köze hozzá vitathatatlan. Magyarországi táncszínház nem lenne Szék nélkül. Ön vitte tanítványait Székre táncházat nézni.*

– Igen, Korniss Pétert, aki a Bihari fotósa volt, és ahogyan a tanítványaimat is elvittem Székre. Korniss akkor nemcsak a Biharitáncgyűjtés, hanem a *Nők Lapja* fotósa is volt, és a táncművészeti fotósorozata reveláció lett.

Elvittem Székre tanítványaimat, feleségemet, Foltin Jolánt, Stoller Antalt és Lelkes Lajost is, akik már ott, az élmény hatására eldöntötték, hogy itthon is létrehozhatnak ilyent. Azt gondolták, hogy először négy amatőr együttesnek kell elsajátítani ezt a világot, amit aztán széles körben tanítani lehet. Igen ám, de Csoóri Sándor és a filmrendező Kósa Ferenc is szorgalmazták, hogy legyen a táncház minél hamarabb mindenkié. Megnyerték Vitányi Ivánt, aki régebben a Muharay-együttesben is táncolt, és aki akkor a Kultúrakutató Intézet igazgatója volt, s a párt központi bizottságának munkatársa, hogy álljon melléjük. 1972. május 6-án négy együttes – Bihari, Vadrózsa, Vasas, Bartók – táncosaival a Liszt Ferenc téri épületben kezdetét vette a mozgalom, az élő zenét a Sebő-Halmos-együttes szolgáltatta. Később Csoóriék javaslatára szétváltak. Erre a célra megkapták a Fővárosi Művelődési Házat – azóta átépült –, és ott Timár Sándorék vezetésével a városi fiatalok is átérzhették a széki mintát. Csoóri Sándorral az ismeretségem korábbról datálódik. Pápai diákok jöttek 1943-ban Besztercére, és ő nálunk lakott akkor. Úgy volt, hogy 1944-ben mi megyünk hozzájuk, ám ezt a történelem elfújta. Szék mindenkit lázba hozott. A gyűjtőútra még a liberális Eörsi István is eljött. Sok-sok barátom volt mindig, akiket a rendszerváltás szétszórta a politika felé, pedig itt, ennél az asztalnál a rendszerváltás előtt együtt beszélgettünk, s jól megfértek.

– *Nézeteit soha nem rejtette véka alá. Barátai később a politikai élet vezetői lettek. Közismert volt, hogy ebben a lakásban sokan megfordultak liberálisok meg népiek, és nagyon jól érezték magukat, így Csoóri Sándor, Bodor Pál, Heleszta Sándor, a tragikus sorsú szociológus és Kallós Zoltán. A nyolcvanas évek végén a Bihari-együttes fogadta be a Teaházat, ahol Rajk László, Demszky Gábor, Fodor Tamás, Haraszti Miklós készültek a jövőre. Nem akarták bevonni őt is?*

– Csoóri akart volna, de én már a Honvéd Együttes művészeti vezetője voltam. Für Lajos történész barátom lett az első hadügyminiszter, aki azt mondta: „Tatának más dolga van!” Én sem akartam volna a politikával foglalkozni. A Magyar Honvédség egyik legnagyobb dicsősége az együttese. A rendszerváltáskor a Honvéd Együttesnek már fantasztikus nemzetközi hírneve volt. A legnagyobb befogadószínházakban léptünk föl, és nem csak Európában. Meghívtak például a szicíliai mitológiai fesztiválra, ahol hat amfiteátrumban táncoltuk az *Elektrát* és az *Antigonét*. Csodálatos volt! Akkor már csak olyan darabokat készítettem, amelyeket a világ befogadó színházai meghívhatnak. Mondtam már, hogy mérhetetlenül lusta vagyok? Ezért, amikor láttam, hogy tanítványaim közül valaki tehetséges, hagytam, hadd dolgozzon.

– *Igen, és most ők a magyar táncélet meghatározó alakjai. Horváth Csaba a maga mozgásszínházával, a Fortéval és egyetemi hall-*

gatóinak sorával. Alig találni olyan színházi előadást, amelyben ne lenne felfedezhető ez a mozgásforma. Szögi Csaba, aki asszisztense is volt, a Bethlen téri színház művészeti vezetője. Ertl Péter pedig a Nemzeti Táncszínház igazgatója, s nem teljes a névsor...

– Foltin Jolánra is büszke vagyok. Az *Asszonyok* könyve koreográfiája még Mexikóvárosban is óriási sikert aratott. Román Sándort vittem gyűjtőútra és Hollandiába is, hogy nézze meg, milyen az ottani színházi világ, a Honvéd Együttesben nagyon szépeket alkotott, volt egy *A kertész álma* meg egy *Nagyapáink tánca* című darabja, gyönyörű volt. De azt mondta: „Tata, én nem leszek szegény, mint a néptáncosok, én megtalálom a magam dolgát.” Megtalálta, ott az ExperiDance társulat. Sok pénzt keres. Rá is büszke vagyok. És büszke vagyok Lelkes Lajosra, aki nem lett koreográfus, de ő lett a Mezőgazdasági Könyvkiadó főnöke 2021-es távozásáig, és vagy harminc folklórkönyvet adott ki abból a nyereségből, amelyet más kiadványok megtermeltek.

– *Szeretik. Jöttére termet kell nyitni, hogy a hallgatóság beférjen, meg kell duplázni az előadásokat, mint ahogy április 23-án is, mert nemcsak a Forrószegiek táncjátékra kíváncsiak, hanem az előadására is. Mindig tanított. Szakszervezeti kultúrosként is, aztán az együtteseknél is, legendás, hogy a turnék alkalmával múzeumokat kellett járni, s be kellett számolni a látottakról...*

– Igen, mert fontos a műveltség. Senki sem születik nagy olvasottsággal és világlátással, látni kell, olvasni, és ismerni mindazt, ami az emberiség értéke. Címzetes tanárként ma is tartok órákat. Nápolyi turnék alkalmából nem Pompejibe mentünk, hanem Herculanumba, mert ott az ókori életmód is megismerhető. Igen fontos, hogy tudjuk, hogyan éltek a rómaiak, s az is fontos, hogy tudjuk, hogyan élnek a székiek. Mindenkit támogattam, aki tanulni akart. Szeretem az embereket, s akin tudok, segítek. Ha útlevelet kellett visszaszerezni a szocializmusban, akkor azt tettem. Most más kell. Boldog vagyok, ha tudok segíteni.

– *Olyan gyakori az acsarkodás, az ellenségeskedés, őnt ez elkerülte.*

– Nem mindenki szeret. De ha valaki a jóért fáradozik, azt nem mindig lehet eltaposni. Ma inkább azt érzékelem, hogy a nagyon tehetségesek nemigen kapnak pénzt, nemigen kapnak megbízatást. A mostani fiatalok félnek. Borús a hangulat, egymás után szűnnek meg együttesek, ugyanakkor a középszer dűskál. Zseniális Szabó István *Mephistója*: aki behódol a hatalomnak, a képességét is elvesztheti.

– *Soha nem dörgölődött sehová...*

– *Miért, kellett volna?! Megcsináltam, amit tudtam, és ez kellett a világnak. Én egész életemben azt csináltam, amit szeretek, abból éltem, hogy táncoltam, hogy koreografáltam, hogy táncot tanítottam. Ez az életem.*

Jancsó Miklóssal, 1999

Tata-ünnep a Selyemgombolyítóban Zelnik Józseffel és Sára Sándorral, 2009

Tata a Bihari János Táncegyüttesrel, 2023

Korniss Péter Amszterdamban, a World Press Photo zsűrijében, 1978

JÓZSA ÁGNES *Azonos húron...*

Két különböző művészeti ág, két vérmérséklet, két habitus, és mégis, sok bennük a közös. Közös mindenekelőtt a kivételes tehetség, amellyel országhatáron kívülre is érvényes értéket hoztak létre. Közös, hogy mindkettejük tudása, tárgyismerete megkérdőjelezhetetlen, de talán az a legfontosabb közös jegy, hogy mindkettejük embersége minden közegben ható és példaadó. Acscarkodással teli a világ, de ők csak a mások megbecsülését, mások értékeinek felmutatását, segítségét ismerik. Mindenfajta idők jártak, megélték a háborút, voltak kitaszítottak, osztályellenségek, de állták az ellenerőt. Ők nem párioztak a könnyebb kenyérért, tudták, hogy kik, s azt is, hogy mit akarnak ebben a világban, mert megharcoltak érte. Tehetségük, munkásságuk eliminálta a kisszerűség ármányait. Tata lett az ország – nemcsak a táncosok – Tatája. Koreográfiaival nemzetközi sikereket ért el, és tízezret mozdított szerte a világban. Habsburg Ottó így vélekedett: „Dinasztiának ez volt a legkellemesebb találkozási a magyar hadsereggel.” Korniss Péter nevét nagyon hamar meg kellett jegyezni. Képeivel – ahogy a huszadik század első felében a szociológusok – dokumentálta a letűnő paraszti kultúrát szerte a Kárpát-medencében. Kötetei és kiállításai által pedig nemzetközi elismertséget szerzett.

Hogy találtak egymásra? Ezt Tata így mesélte: „1961-ben prospektust akartunk készíteni a Bihari-együttesről, és a Muzsika című lapban – a fotói alapján – kiválasztottam Kornisst. A szerkesztőségben azt mondták, hogy másfél hónapig tartalékos képzésen van, és különben is, ő csak segédmunkás, külsős, ők ajánlanak nekem három-négy profitt. Én kívártam a másfél hónapot, és megcsináltuk a prospektust. Kiderült, hogy ugyanúgy gondolkodunk a világról, az emberekről, a művészetről, őt hívtam a Biharihoz fotósnak, és örökre barátok lettünk.”

Ami még összekapcsolja a két művészt, az a táncház, amit 2011-ben az UNESCO szellemi kulturális örökség kormányközi bizottsága felvett a „legjobb megőrzési gyakorlatok” módszerébe, és mint ilyen, több országban is meghonosodott, népszerű. Ha Tata nem megy el gyűjteni Székre, s élményét nem osztja meg, nem hívja oda Kornisst, hogy fényképezze (így értesült róla a nyolcszázszáz példányszámú *Nők Lapja* olvasótáborra), s még sokakat, a tanítványai közül, táncosokat: Foltin Jolánt, Stoller Antalt, Lelkes Lajost, akik elhatározták, hogy ilyet Magyarországon is kell csinálni, akkor lelkileg szegényebb lesz sok millió ember, mert a táncházból kimarad a világ.

HOSSZÚ ÚTON

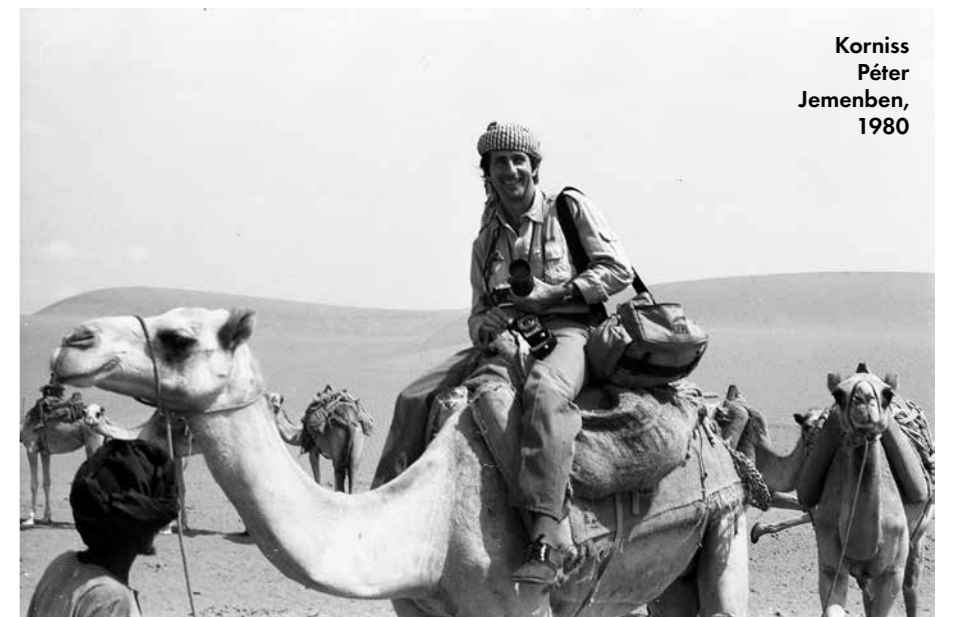
Beszélgetés Korniss Péterrel

A Bookart Kiadó gondozásában megjelent Korniss Péter *Hosszú úton – Szék, 1967–2022* című kötete. A Várfok Galériában ugyanezzel a címmel láthattunk kiállítást. 1967-ben látogatott Korniss Péter először Székre, és azóta többször. Ez a kötet ezt az ötvenöt évet kíséri végig.

– A *Hosszú úton* kiállítás és a könyv ugyanaz a történet. Amiben különböznek egymástól, az a megvalósítás. A kötet lehetőséget ad arra, hogy ezt a hosszú történetet folyamatában és mélységében megmutassam. Egy kiállítóterem erre nem alkalmas, ad elég teret, de egy kötet igen. Szándékosan nagy méretet választottunk. Az előszót Bartis Attila írta, aki író és fotográfus is. A történet 1967-ben indul, és 2022-ig jutunk el. Ez pontosan 55 év. A nagy méretű képek után írtam egy oldalt Szék történetéről, majd pedig kis méretben minden képet megismételtünk. És minden képhez írtam egy bővebb képaláírást, magyarázó szöveget, belefoglalva személyes élményeimet, történeteimet, kötődésemet a szereplőkhöz. Így mód nyílt arra, hogy a képek által végig mesélhessem az egész ötvenöt évet.

– Ahhoz, hogy egy kötet, különösen egy formájában, tartalmában, kivitelezésében ilyen igényes munka megszülethessen, nagyon sok minden kell...

– Igen, kell először is egy olyan kiadó, amelyik ezt felvállalja. Ez nagy bátorság, mert ez

Korniss Péter Jemenben, 1980

egy drága könyv. Különleges a papír és a nyomás is. Egy festményillusztrációs könyvön számon lehet kérni a színhelyességet, de a fotóskönyvön minden hiba végzetes. A fotó értékét ebből ítélik meg. A könyv kiadására a csikszeredai Bookart Kiadó vállalkozott. Vezetője Hajdú Áron, aki személyesen is nagyon sokat tett ezért a könyvért. Ő a Kriterion Alapítvány elnöke is. Kapcsolatunk 2019-ben erősödött, amikor az alapítvány Kriterion-koszorúval tün-

tetett ki. Ő találta meg a kötet tervezőjét, Salát Zalán Pétert, aki a szöveghez Misztótfalusi Kiss Miklós, a kolozsvári nyomdász és betűmetsző gyönyörű írásjegyeit választotta.

– Ennek a kötetnek Szék, a kis falu, s az ott élők élete a témája.

– Novák Ferenc 1962-ben hívott a Bihari-együtteshez fotósnak. Azóta vagyunk barátok. 1967-ben elvitt Székre, s így indult el ez a történet. Fantasztikus élmény volt, mert egy

Korniss szibériai nomádok között a tajgán, 1991

Az első úton Széken 1967-ben, Novák Tata felvétele

Kallós Zoltán születésnapján Sebestyén Mártával, Korniss munka közben, 1984

olyan világot láttam, amelyről semmit sem tudtam, pedig onnan hatvannégy kilométerre, Kolozsvárott születtem. A vidék kultúrájáról már tudtam. Fényképeztem a Biharin kívül más együtteseket is, így a szinpadról ismertem a táncokat, a zenét, a dalokat, de azt elképzelni sem tudtam, hogy ez még élő, eleven valóságban is létezik. Ott egy tizenkilencedik századi paraszti világba csöppentem. A fotográfus, ugye, a látványból él, nekem ez óriási dolog volt, nagy élmény. Boldogan fényképeztem, és amikor hazajöttem, akkoriban még volt a Magyar Fotóművészek Szövetségének egy negyedéves pályázata, ambiciózus, lelkes fotográfusként – különben most is az vagyok – rögtön beküldtem ezeket a képeket. Sikere volt a kollekciónak, és kedvesen vállon veregettek, hogy nagyon szépek ezek a képek az Állami Népi Együttesről. Mondtam, ezek nem egy táncegyüttes képei, ezek ott élő, falusi emberek. „És mondd, mind beöltöztek a kedvedért?” Annyira elképzelhetetlen volt, hogy ilyen még létezik!

– Annyiféle témában fotóztam addig is, mi volt az, ami a táncban magával ragadta?

– Tulajdonképpen a táncval kezdtem a fotográfuspályát. Az Állami Balettintézet vizsgálóadóját fényképeztem az Operaházban. Ez volt az első szakmai sikerem. Hívott a balettintézet igazgatója, Lőrinc György, hogy fényképezsem a jubileumi könyvüket. A végzős osztályt Eck Imre Pécsre vitte, s megalakult a Pécsi Balett. Rövid ideig voltam velük. Akkoriban már Novák Tatának is dolgoztam a Bihari-együttesben. Nagyon erős közösséget hozott létre, s erős barátság született vele. Elkezdtem oda költödni. Szerettem a táncokat, s megszerettem a táncfotográfiát. Éreztem, hogy számomra ez az igazi területe a szakmánknak. Ebben nyilván része volt Novák Ferencnek. A széki első utazásunk során rögtön éreztem, hogy nekem ezt kell fényképeznem. Két indokom is volt erre. Egyrészt, fotóriporter voltam, a *Nők Lapja* fotóriportere, később a képszerkesztője, s úgy éreztem, hogy ezt nekem meg kell mutatnom, hogy lássa a világ. A másik ok az volt, hogy ezt meg kell örökítenem, mert ez a világ el fog tűnni. A fotográfia egyik kulcsszava a megörökítés. A fényképezőgép gombjának megnyomásával a jelenből már múlt lesz a képen. A képen pedig annak lenyomatát örizzük, ami volt. A megörökítés tehát nagyon fontos volt számomra, és aztán ez a lendület vitt engem tovább, egészen a mai napig.

– Sokat utazott, vissza-visszatért és megörökítette a változásokat is.

– Igen, de nemcsak ott, hanem Kelet-Európában is sokfelé fényképeztem. Kerestem azokat a helyeket, amelyeket a hagyományos világból meg tudok mutatni. Utaztam a Kárpá-

tokon túlra, Moldvába, fényképeztem román falvakat Erdélyben, szlovák falvakat Szlovákiában, szerb falvakat Szerbiában. Az első kötetemnek 1975-ben az volt a címe, hogy *Elindultam világ úján... Magyar népszokások*, a második 1979-ben a *Múlt idő* címet kapta, s ez már nemcsak a paraszti élet ünnepeiről, hanem a mindennapi életéről is szólt. Ez már egyértelműen megmutatta, hogy mi is az én fotográfiai világom, mi az, ami foglalkoztat, és merre megyek tovább. Amikor megnyomom a felvevőgép gombját, abban már benne van, ahogy neveltek, ahogy tanítottak, és az is, hogy mit gondolok a világról, hogy mennyi indulat működik bennem. A kattintás már csak a folyamat befejező része, amiben nagyon sok minden összpontosul. A dokumentarista fotográfus objektív szeretne lenni, de az nem megy. Minden egyes képben benne van, ami voltam, amivé

„Amikor megnyomom a felvevőgép gombját, abban már benne van, ahogy neveltek, ahogy tanítottak, és az is, hogy mit gondolok a világról...”

(Korniss Péter Kossuth-díjas és Pulitzer-emlékdíjas fotóművész fotóriporter, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett fotográfus.)

lettem. Körbeutaztam a Kárpát-medencét, és megkerestem azt, ami a múltat még megmutatta. A kötet megjelenése után úgy éreztem, hogy a téma végére értem, s ekkor kezdtem követni az ingázó munkást, Skarbit Andrást. Lett belőle képsorozat és kiállítás a Múcsarnokban, 1988-ban. Ez tízéves munka volt, épp jókor lett vége 1988-ban, mert jött a rendszerváltás, összedől a kelet-európai blokk, leomlott a fal, és ez óriási változást jelentett. Összeomlott Ceausescu Romániája, és elkezdődött egy földcsuszamlásszerű politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális átalakulás. Akkor azt éreztem, hogy ezt is meg kell ragadni, ezt a változást a maga mozgalmasságában. Ebből született a *Leltár* című könyvem 1998-ban. A szabadabb világ több lehetőséget jelentett, s megindult a munkaerő-vándorlás. Ebből készítettem azt a sorozatot azokról a széki asszonyokról, akik itt, Pesten vendégmunkásként dolgoztak. Ezt a *Folyamatos emlékezet* című kiállításon mutattam be 2017-ben a Magyar Nemzeti Galériában, amelyet Jerger Krisztina rendezett. Ez egy új stáció volt és egy újabb könyv, amely most ezzel a legújabbal, a *Hosszú útonnal* kiteljesedett. Úgy érzem, hogy ezen a falun keresztül tudom bemutatni, micsoda hatalmas változások történtek alig két emberöltő alatt. 1967-ben eljutottam egy világtól elzárt zsákfaluba. A falu elmaradottságához nemcsak a politika járult hozzá, hanem az a tény is, hogy Szék több

szempontból is elszigetelt magyar falu volt a mezőségi román falvak gyűrűjében. Ez az elszigeteltség is hozzájárult, hogy szinte érintetlenül megőrizze a maga kultúráját. Ez alatt az öt évtized alatt az elszigetelt falu eljutott oda, hogy 2020-ban, a pandémiától sújtva, már maszkban, ugyanolyan korlátozások között ülnek a lakásban, mint Ausztráliában, Chilében, New Yorkban vagy Budapesten. Láthatóvá lett az a folyamat is, hogy a globalizációval mint lettek ők is a világ részei. Hisz nem csak a járvány, a diszkó és Disneyland is megérkezett a falu életébe.

– Ez az ötvenöt év Tatához is kötődik...

– Ő hívott a Bihari-együtteshez, ő hívott el Székre, és ez a barátság az egész életemet megváltoztatta. Nemcsak Székre vitt el, de a Biharival és a Honvéd Együttesrel én beutaztam a világot. Nagy dolog volt az akkoriban, hogy 1964-ben a Biharival eljuthattam Franciaországba, 1973-ban a Honvéd Együttesrel pedig eljuthattam Indiába is, ahol tolmács és szinpadmester is voltam, de utaztam velük Libanonba, Szíriába, a világ számos országába. Amikor pedig Tata a Honvéd Együttesrel Franciaországban lépett fel, a Biharival meg Portugáliában, akkor engem bízott meg a Bihari-együttes nem hivatalos vezetésével Portugáliában. Ismertem a műsort, a táncosokat, és hallgattak rám.

– Soha nem volt táncos, mégis nagyon bensőséges a kapcsolata a táncval és az együttesekkel.

– Igen, bensőséges a kapcsolat azért is, mert bennem mindig volt egy vágy a közösségre, és ezt a Biharinál megtaláltam. Mind a mai napig úgy érzem, hogy tagja vagyok az együttesnek. Ez szakszervezeti együttes volt – HVDSZ, Helyiipari Dolgozók Szakszervezete –, s amikor a rendszerváltás az együttesek alól a talajt elmozdította, akkor 1990-ben a Tatával és két táncossal, négyen, létrehoztuk a Bihari Alapítványt. Fontos, hogy kapcsolódjak, hogy tartozzak valahová. Ugyanezért nagyon fontos nekem a Várfoke Galéria is, amely a hátszágom, bázis és biztatás. A fotográfia nagyon magányos szakma, nekem pedig szükségem van a közösségre, arra, hogy tartozzam valahová. Tőlük annyi biztatást és szeretetet kapok, ami mindig erőt ad.

– Közös Tatával az is, hogy mind a ketten tanítanak.

– Tizenhárom éve tanítok két helyen, a Metropolitan Egyetemen és a Színház- és Film-művészeti Egyetemen, ahol a dokumentumfilm-rendezőknél dokumentarista fotográfiaikat oktatok. Természetes dolog, hogy az ember átadja a tudását, s örülök, hogy szükség van rám. A fiatalokhoz élő kapcsolat fűz, és boldog vagyok, hogy ma is aktív lehetek a fotográfiai életben, ami nagy ajándék.

Csoóri Sándor megnyitja Korniss A vendégmunkás című kiállítását a Múcsarnokban, 1988

Széki családdal Kolozsvárott, a Szépművészeti Múzeumban, 2010

Rómában, a Trastevere Múzeumban Puskás Istvánnal, 2019

A Várfoke Galériában Korniss Edit és Péter a keresztlányukkal, 2023

Könyvbemutató a Nemzeti Táncszínházban, 2023

Korniss-kiállítás Széken, Holland Mihálynál, 2021 (Vogt Gergő felvétele)

Korniss-kiállítás Párizsban, Galerie Keller, Szalóky Károllyal, a Várfoke Galéria tulajdonosával, 2021

BARTIS ATTILA

SZÉK/SIC

Falutábla
1989-ben

(Előszó Korniss Péter: Hosszú úton – Szék,
1967–2022 című albumához)

Decemberi, havas országút. Jobbra egy ház, néhány fa. Balra kopár dombok. Kanyar. Középen: Sic, Szék – két tábla. Még egy országon belül is ezer faluszélen látni hasonlót.

Most képzeljük el, hogy jön valaki. Legyen az egyik legfontosabb fotográfus. Szándékosan kerülöm a „legnagyobbat”, a „fontos” most fontosabb. Megáll, elveszi a gépét, elkészíti ezt a képet. Még azt sem várja meg, hogy a kereső látóterébe behajtsan egy szekér vagy egy Dacia, ami izgalmasabbá tehetné a kompozíciót. Mondom, az egyik legfontosabb fotográfus ennyit lát: Sic, Szék – és ez elég neki.

Aztán harmincvalahány évvel később, amikor élete és életműve egyik legmeghatározóbb könyvét állítja össze, ezzel a képpel kezdi. Annak ellenére, hogy a következő kép már a magyar fotótörténet egyik legismertebb darabja. Nem lehet ilyen fotográfust elképzelni. Ahhoz, hogy ezt valaki megtegye, olyasmit kell tudjon, amit egy épp arra tévedt fotográfus soha nem tudna. Valami olyasmit, amit például Koudelka tudott, amikor egy vacak karórát lefényképezett. Hogy a kéz mögött az ott a Vencel tér, és üres. De már hallani a szovjet tankokat.

Mondom, az a fotográfus, aki ezzel a képpel kezdi élete egyik legfontosabb könyvét, az vagy bolond, vagy olyasmit tud, amit rajta kívül kevesen. Például, hogy ez a december 1989 decembere. Meg hogy az alsó táblát kézzel festették, talán kevesebb mint egy napja. Meg hogy ezért a második tábláért néhány napja még pár évre ítéltek volna bárkit.

Hogy mi köze egy fotográfusnak a nyelvhez? Ennyi. Hogy az anyanyelvért néha ölnek. És a fotográfusnak is mindenekelőtt ahhoz van a legtöbb köze, mint bárki alkotónak. A szabadsághoz. Meg annak elvesztéséhez. Attól függetlenül, hogy azt milyen nyelven veszíti el, vagy kapja vissza az ember.

Vannak nemzetek, amelyek identitástudatának megőrzéséhez nem szükséges az anyanyelv. Kár azt himni, hogy ez

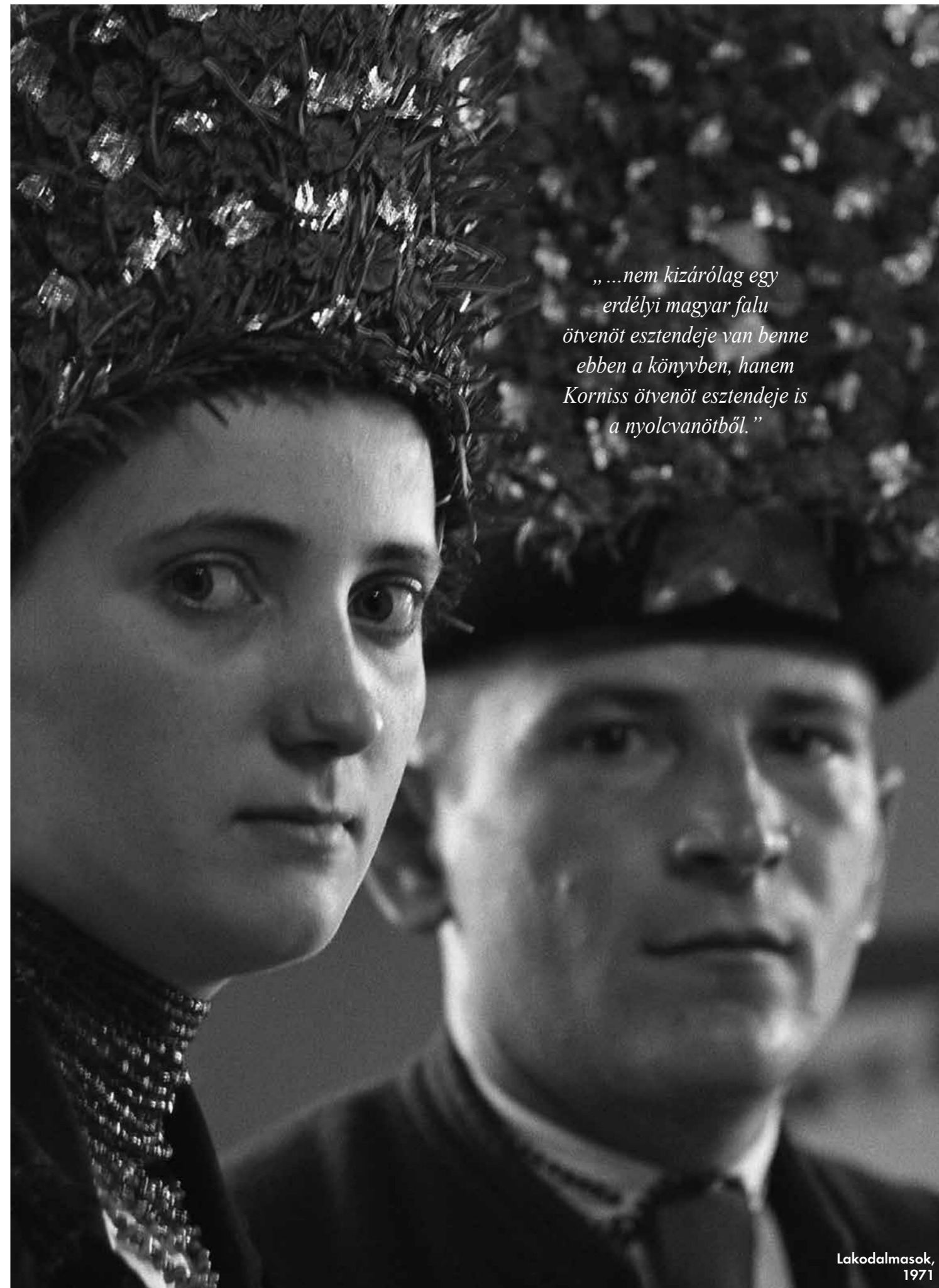
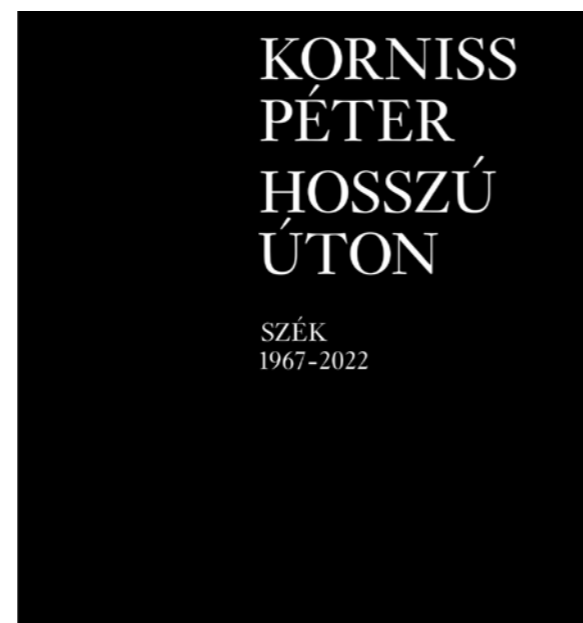
a zsidóság kiváltsága, az írektől az örményekig bőven van ilyen náció. A magyar nem ezen nemzetek közé tartozik. Saját országra nincs föltétlenül szükség, de aki nem tudja eredetiben elolvasni Aranyt vagy Adyt, vagy legalább a nagyapjától kapott karácsonyi üdvözlőt, azon sem a genetika, sem a családi legendárium nem segít. Az egyén szintjén talán van kivétel, de a közösség szintjén nincs. A nemzet pedig közösség. Ugyanaz a helyzet a nemzettel is, mint az Úristennel. Az istenképem a legszemélyesebb magánügyem. A vallás, amelyhez tartozónak vallom magam, közösség. És néha vesztettül nehéz megtalálni a kettő közötti hidat. A kettő mégis összetartozik, mint a folyó két partja.

Tehát ha negyven éven át valahol börtön jár egy kézzel festett magyar helységnévtábláért, akkor annak az embernek, aki élete majd kétharmadát ennek a közösségnek a fényképezésével töltötte, minden oka megvan előrébb valónak tartani ezt a képet, mint a már tankönyvekben szereplő fotográfiáit. Ez bizony ilyen egyszerű.

Lapozzunk! Egy fejkendős asszony szálegyedül. Nem megy, inkább masíroz a fölébe magasodó kopár domb alatt... Zsákot cipelő férfi, kezében kalappal. Talán a három menyecske miatt vette le, vagy hogy a zsáktól ne hulljon a kalap a sáros falusi földútra a kifejezetten városi emeletes ház előtt... Nagyapám kucsmában, a hóna alatt hatalmas, még meleg kenyérral. Nem igaz, nem a nagyapám. De hogy a kenyér még meleg, az biztos... Mezőn alvó, mezítlábas férfi, mellette gumicsizma. Nem is ez, hanem inkább a tarlón átvágó, féllábú öregember. Bár leginkább mindkettő. Iskolás lányok a fagyos sárban. Táncház.

Még csak egy könyv lelegején járunk, még nyoma nincs aszfaltnak, még szegénység van, tehát még élnek a hagyományok. (Ezt tegnap mondta nekem valaki, hogy a népi ha-

Korniss Péter 2023-ban megjelent albuma

„...nem kizárólag egy erdélyi magyar falu ötvenöt esztendeje van benne ebben a könyvben, hanem Korniss ötvenöt esztendeje is a nyolcvanötből.”

A sírhantnál,
1973

Siető asszony,
1973

Széken,
a falumúzeumban,
2007

A táncházban, 1967

Iskola után, 1967

gyományokat a szegénység tudja igazán életben tartani. Azt hiszem, igaza volt.) Még kézzel aratnak, még nyoma nincs kínai tornacipőnek, még őzikés, gyári falvédő helyett házi szövőszéken készül az ing vásznától a szőnyegig minden, még eszünkbe nem jutott, hogy ezek a táncoló lányok egyszer majd ott állnak öregasszonyként a Budapest-Népliget buszpályaudvaron, mögöttük a London 9900 Ft felirattal, széki viseletben, de máris átlapoztunk jó pár olyan fotográfián, amely még véletlenül sem csak nekünk, a nagyapánk, nagyanyánk miatt fontos, hanem New Yorktól Tokióig a fotográfia történetének meghatározó darabjaiként tartják számon őket.

Itt, a táncháznál álljunk meg! Nem másért, csak mert ez a táncház eldöntött egy életet. Hiába igazságtalan, hiába tudjuk, hogy az életet soha nem egyetlen pillanatban, hanem millió láthatatlan szál szövődékén dőlnek el, ugyanolyan szükségünk van ezekre a pillanatokra, mint a karácsonyra. Pedig arról is csak annyit tudunk teljes bizonyossággal, hogy semmi köze Jézus valóságos születésnapjához. Meg hogy szükségünk van rá.

Korniss Péter, aki Kolozsváron született, vagyis alig hatvan kilométerre Széktől, harmincesztendőskoráig, 1967 novemberéig még nem járt ott soha. Kizárólag azért ment, hogy néhány képet készítsen a széki táncházzal. Most, amikor megkapom a végleges válogatást, és ezt a szöveget írom, 2022 novemberére van. Bárhogy számolom, még magzat voltam, amikor e könyv legelső képe készült.

A fotográfust többek közt az különbözteti meg az írótól, hogy csak és kizárólag azzal tud dolgozni, amit ott, az adott pillanatban a saját szemével lát. Esélye sincs nyersanyag gyűjtésnek se könyvhöz, se az emlékezethez nyúlni. Fizikai jelenlét nélkül nincs kép. Ez Korniss esetében százszorosan fontos. Mert az következik belőle, hogy nem kizárólag egy erdélyi magyar falu ötvenöt esztendeje van benne ebben a könyvben. Hanem Korniss ötvenöt esztendeje is a nyolcvanötből.

Lehet ezt megszállottságnak nevezni, bár én azt tapasztaltam, hogy a megszállottaknak küldetéstudatuk van. Amitől általában mindenkit őrizzen meg az Úristen! Nagyapám azt mondta, ha beteszed az egész múltat egy skatulyába, még mindig marad hely a holnapnak, azt pedig az Úristen dönti el, hogy mi kerüljön oda.

Mondom, ha valaki ötvenöt éven át fényképezi egy falu életét, annak első ránézésre küldetéstudata van. A nemzet- vagy világmegváltók közé tartozik, azok közé, akik a meglehetősen homályos, kusza múltból mértani pontosságú jövőt akarnak legyártani. És a legkevésbé sem érdekli őket, hogy nagyapám vagy az Úristen azt a holnapot betenné-e abba a skatulyába.

A hivatástudatot az különbözteti meg a küldetéstudattól, hogy tisztességes. Egy hivatástudatosnak ugyanúgy van rendíthetetlen értékrendje, mint a küldetéstudatosnak, csak épp nem akarja rákényszeríteni senkire. Megszállottan elvégzi, amit a dolgának érez, a többit meg rábizza a világra.

Másrészt, aki alkot, az nyilvánvalóan hatni szeretne a munkájával. És lehetőleg az egész világra, nem pedig egyetlen ember életére. Józan ésszel se író, se fotográfus nem vágyik rá, hogy pár mondattal vagy képpel mindenestül megváltoztassa egyvalaki életét.

Épeszü ember soha nem mondta volna Kornissnak, hogy mostantól nyolcvanöt éves korodig minden évben sokszor, esőben, sárban, téli fagyban vagy hógutában szépen elmész Székre, és végigfényképezed, miként lesz a tánc házas kislánból öreg cseléd, a tánc házból Mickey egeres parti, a sárból aszfalt, a diktatúrából demokrácia, a tisztaszobából giccsraktár, a varrottas bekecsből Puma-felső, a kézi aratásból gépi

Hazafelé
kenyérrel,
1974

Fáradt
pásztor,
1971

Rózszi új bútorok között, 2015

Földrajzóra, 2022

Quadok között a műhelyben, 2022

Brigi a Misi-bárban, 2022

fejés, a cseréptáblából kínai fröccsöntött, a keresztelőléből halál. Megmutatod a jót, és megmutatod az árát. Megmutatod a szépet, de nem kéred számon a talmit. Vállalod ország-világ előtt a legszemélyesebbet, de sem az érzelmeid, sem a dühöd, bánatod, értékrended nem foszthat meg soha a hitelességtől. Mindezt kizárólag önmagának mondhatja valaki.

Ugyanígy egészen biztos vagyok benne, hogy Korniss Péter se mondta volna soha egy ötvenkét esztendő holland férfinak: nézd meg a képeim, majd hagyd el a házad, a hazád, menj Székre, és légy te Holland Mihály, aki összegyűjti és megőrzi azt a sok széttagosított csizmát, szétesett szövőszéket, kicsorbult cseréptálat, lyukas kalapot, aminek már nincs helye a világban! Mert a világ olyan üres lesz nélkülük, mint mindenfeledés után a lélek. És bizony jó, hogy nem kell kézzel aratni, lehet, hogy még a kínai tornacipő is jobb focizáshoz, mint a csizma, de a mindenfeledésnél nincs veszélyesebb.

Pedig ez történt. A tilburgi születésű Michel van Langeveld egy albumban megnézett pár Korniss-képet, majd ötvenkét évesen Székre költözött megőrizni azt, amit a helyiek már inkább felednek. Nem nagyon hinném, ha nem maga Holland Mihály mondta volna el. Magyarul.

Lapozok tovább. Templom. Piac. Egy fiú árnyéka egy lány arca felett. Völegény és menyasszony. Félem a tekintetük. Ennyi eltökéltség és túlélési ösztön egy pár tekintetében ritkán sűrűsödik. Születés, temetés, gyerekkoporsó.

Aztán egy olyan kép, amittől nem tudok szabadulni. Igaz, nem is szeretnék. Kopár sírhant a kopár dombok alatt, mellette három fekete ruhás, fekete kendős asszony. A mulandóság és az élet továbbhurcolásának az egyik legmellbevágóbb képe, amit valaha láttam.

Ha Korniss könyve egy világ elsiratásáról szólna, ez lenne az utolsó kép. Megkerülhetetlenül. Csakhogy soha nem készítené könyvet kizárólag egy világ elsiratásáról. Még akkor sem, ha nyilván van, aminek fáj a veszte.

Azt mondani, hogy Korniss nem ítélkezik, dőreség. Én legalábbis nem láttam még embert, aki ne ítélkezett volna. Legfeljebb az emberi lélek és gondolkodás természetével nem számoló ideológiák szlogenje szerint lehet nem ítélkezni. Aki értékrenddel rendelkezik, az ítél. Korniss szerint például egyértelműen jobb volt a táncház a gépzene vérgimulátott lakodalmaknál. Másrészt nem gondolja, hogy járda helyett jobb volt őszi sárban iskolába járni.

Korniss Péter könyve egy olyan doboz, mint nagyapám skatulyája. És talán az a legiszteletreméltóbb benne, hogy nemcsak egy erdélyi magyar falu múltját tette bele ebbe a könyvbe, hanem hagy benne helyet a jövőnek is.

Pont ez a gesztus az, amittől a könyv felülmúlja egy immár klasszikusnak számító fotográfiai gyűjteményét. A kezdet és a vég felmutatása helyett az elfogadása annak, hogy minden keserv és elvesztett érték ellenére a jövőnek megadandó a szabadság, hogy megteremtse az új értékeit, még akkor is, ha az, ami már látható abból a jövőből, nem mindig kedvünkre való. Ha csak ennyit sikerül megtanulnunk tőle, már megváltoztatta az életünket. Ami bizony ránk fér.

Korniss Péter úgy volt hálás Széknek, hogy az életéből ötvenöt évet szánt erre a könyvre.

Holland Mihály úgy volt hálás Korniss Péternek, hogy megvett egy széki házat, és gerendáról gerendára felépítette a saját otthonával szemben. Hogy ne csak neki legyen otthona Széken, hanem Korniss Péter fotográfáinak is.

Az, hogy mi hálásak vagyunk-e Széknek és Kornissnak, kizárólag rajtunk múlik. Addig jó, amíg ezt senki nem adja parancsba. De nagyon nagy baj, ha magunktól nem jut eszünkbe.

Menyasszony édesanyjával, 2022

Konfirmáló lányok, 2021

Koszorúslányok és fiúk a nagypapával, 2022

Autóbusz-pályaudvaron, 2014

Könyvespolcok előtt, 2015

Holland Mihály múzeumában Széken, 2021

*Novák Tata emlékezetes bemutatói
a Honvéd Együttesnél*

A helység kalapácsa

Kömüves Kelemen

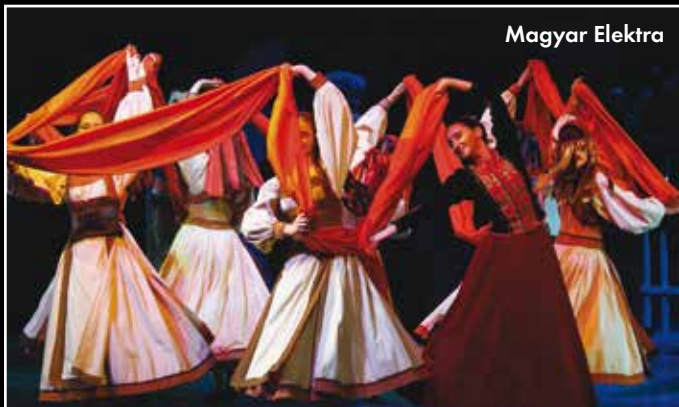

Ki népei vagytok?

Artúr
király
lovagjai

Magyar Elektra

Korniss Péter
előadásképei

Fekete gyöngyök

Mozgásörületek, 2005

LYUKASÓRA KÜLÖNSZÁM
XXXII. évfolyam, IV. szám, 2023/4.
Kiadja a Magyar Írók Egyesülete
Szerkesztőség: 1052 Budapest, Városház u. 7.

A szerkesztőbizottság tagjai:
Alföldy Jenő, Ágh István,
Bertalan Tivadar,
Czigány György, Dobai Péter,
Iancu Laura, Pröhle Gergely,
Rozsónai Marianne,
Rózsássy Barbara,
Szakonyi Károly, Szikora János

Főszerkesztő: Sághy Ildikó
Főmunkatárs: Szakonyi Károly
Művészeti vezető: Réti Attila
Olvasószerkesztő: Bognár Antal
Rovatvezető: Simon Erika és Weltler Ildikó

Különszámunkat Korniss Péter Hosszú úton,
Szék 1967 – 2022 című albumának
felvételeivel illusztráltuk

Nyomdai kivitelezés:
VIRTUÓZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.
1037 Budapest, Bécsi út 267.
Felelős vezető: Tolonics Gergely